

KADIN HAREKETİNİN SÜREÇLERİ, TALEPLERİ VE KAZANIMLARI

Hale Kolay

halekolay@gmail.com

5

İnsanlık tarihi, milyonlarca yıl öncesine dayanır. Ancak bu dönemlerle ilgili bilgilerimiz oldukça sınırlıdır. Geçmişteki insan yaşamlarıyla ilgili günümüze ulaşan bilgiler M.Ö. 10000 yıl öncesine dayanmaktadır. Birinci Neolitik Dönem olarak adlandırılan bu dönemde, avcılık ve toplayıcılığın yanı sıra çapa ile yapılan tarıma geçilmiştir. Araştırmacılar bu döneme ait toplumları “dağınık” ve “barışçıl” olarak nitelendirmektedir.¹ Kadınlar ve erkekler yaşama eşit olarak katılmaktadır. Cinsiyetler arasında üstünlük veya hakimiyet gözlenmez.

M.Ö. 6000-3000 yılları arası Orta Neolitik Dönem olarak adlandırılır. Bu dönemde yerleşik düzene geçilmeye başlanmıştır. Teknik anlamda gelişmeler artar. Tarlalarda saban ile yapılan tarıma geçilir. Özel mülkiyet gelişmeye başlar. Bu dönemden itibaren kadınların ikincil konuma geç-

mesine yol açan toplumsal kurumsallaşmaların temeli atılır.² Tek tanrılı dinler ve felsefi düşünce akımları, kadın ve erkek arasındaki farka vurgu yaparak, insanlığın erkek cinsinde temsil edilmesine zemin hazırlar. Kültürel, siyasal, dinsel ve toplumsal kurumlar, ataerkil sisteme uygun biçimde inşa edilir. Kadınlar ev içi alanlarda; yaşlı, çocuk bakımı, temizlik, yemek pişirme gibi ev işlerine yönlendirilirken, erkekler toplumsal kurumlarda; eğitim, siyaset, hukuk, din, sağlık, kültür, sanat alanlarında etkin olmaktadır.

Aydınlanma Dönemi sonrasında, kadınlar eşitsizliklere ve toplumsal rollerine karşı itirazlarda bulunmaya başlarlar. Özellikle Fransız Devrimi ile insan haklarına yapılan vurgu, kadınların da seslerini duyurma girişimlerini tetikler. Mary Wollstonecraft'ın 1792'de yayımladığı *A Vindication of the Rights of Woman (Kadın Haklarının Doğ-*

gulanması) adlı kitabı feminist düşünce için özel öneme sahiptir. Kitap, kadınların insan haklarına vurgu yapmaktadır. Wollstonecraft, kadınlara yüklenen ev içi görevlerin, iddia edildiği gibi, onların doğasının gereği olamayacağını öne sürer. Ayrıca başta eğitim hakkı olmak üzere erkeklerin sahip olduğu haklardan kadınların da yararlanması gerektiğini dile getirir.³ Kitabın en önemli işlevi, eşit haklar ve temel özgürlüklere dikkat çekmesi; böylece feminist mücadeleye için öncü rol üstlenmesidir.⁴ Kadınlar, erkeklerle eşit ve özgür olarak dünyaya geldiklerini, ancak yaşamlarının, eşit koşullarda devam etmediğini fark ettiklerinde, hak ve özgürlük taleplerini dile getirmeye başlamışlardır.

19. Yüzyıl'ın başlarından itibaren siyasal, ekonomik, sosyal ve düşünsel alanlarda değişim yaşanması, toplum-

³ A.g.e. s: 45- 46.

⁴ Arat, Necla. *Feminizmin ABC'si*. İstanbul: Simavi Yayınları, 1991. s: 16.

¹ Michel, Andree. *Feminizm*. Çev. Şirin Tekeli. İstanbul: İletişim Yayınları. s: 11- 16.

² A.g.e. s: 17-23.

ların gelişme ve özgürleşme düzeyini arttırmıştır. Eşitlik ve özgürlük idealleri, toplumsal yaşama uygulanmaya başlanmıştır. Evrensel gelişmelerin yaşandığı bu dönemde; kadınlar, benimsenen eşitlik ve özgürlük ideallerinin kendi yaşamlarına uygulanmadığını görmüşlerdir. Ayrıca bu durumun biyolojik cinsiyetlerinin değil, cinsiyetçi toplumsal örgütlenmelerin sonucu olduğunu fark ederek, eşitlik mücadelesine girişmişlerdir. Yaşanan tarihsel dönüşümler ve Sanayi Devrimi, kadınların özel alanla sınırlandırılmasını pekiştirmiştir. Kamusal alanda etkin özneler olan erkekler akıl ve kültür ile kadınlar ise akıl-dışılık ve doğa ile özdeşleştirilmektedir. Aile kurumu içinde kadın ve çocuklar, erkek tarafından himaye edilmekte ve namusları güvence altına alınmaktadır.

Kadınların eşit haklar ve özgürlükler için başlattıkları mücadele, 19. Yüzyıl'ın ortalarında "feminizm" adını alır. Hooks, feminizmi "cinsiyetçiliği, cinsiyetçi sömürü ve baskıyı sona erdirmeyi amaçlayan bir hareket" olarak tanımlar.⁵ Feminizmin tarihsel süreci üç döneme ayrılmaktadır. 19. Yüzyıl sonu, 20. Yüzyıl başlarını kapsayan dönem feminizmin birinci dalgası olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemdeki temel mücadele alanı, kadınlara oy kullanma, eğitim ve mülkiyet haklarının tanınmasıdır. Amerika ve Avrupa'da kadınlar için oy hakkı mücadelesi

5 Hooks, Bell. Feminizm Herkes İçindir. Çev. E.Aydın, B.Kurt, Ş.Özgül, A.Yıldırım. İstanbul: Çitlenbik Yayınları, 2002. s: 1.

veren kadınlara "sufrajeter" denmektedir. Türlü toplumsal ve hukuksal baskılarla karşılaşılan bu feminist aktivistler sayesinde 20. Yüzyıl'da tüm kadınlar seçme ve seçilme hakkına kavuşmuştur.

Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla, erkeklerin savaşa katılmaları nedeniyle, kadınlar evlerinden çıkarılıp fabrikalarda çalıştırılmaya başlanmıştır. Ancak kadınlara ödenen ücretler aynı iş için erkeklere ödenenden daha azdı. Sürdürülen mücadeleler sonrasında feministler, 1918'de Versailles Antlaşması ve Milletler Cemiyeti'ne "eşit işe eşit ücret" ilkesini koydurmayı başarmışlardır.⁶ Ancak savaş sonrası erkeklerin işlerine dönmesiyle kadınlar işten çıkarıldılar. Kadınlardan evlerine dönmeleri, istihdam olanaklarını erkeklere bırakmaları istendi. Ev kadınlığı ve annelik yüceltilerek kadınlar kamusal alandan dışlanmaya çalışıldı.

Batı'daki kadın hareketine koşut olarak ülkemizde de kadınlar, Tanzimat Dönemi'nde, buldukları toplumsal yaşam koşullarına itirazlarda bulunmaya başlamışlardır. Modernleşmeye yönelik yapısal değişimler, II. Meşrutiyet Dönemi'nde başlamıştır. Bu değişimler, kadınların ev içinde anne ve eş olarak sınırlandırılmış yaşamlarını sorgulamaya başlamalarına neden olmuştur. Kendilerine yönelik eşitsiz toplumsal koşullara karşı hak ve özgürlük

6 <http://www.anarkismo.net/article/4070> 06.11.2009.

taleplerini basın yoluyla dururmaya çalışmışlardır. Çakır, Osmanlı Kadın Hareketi adlı kitabında kadınlara ait dergi ve gazetelerle ilgili ayrıntılı bilgilere yer verir.⁷ Kadınlar çok çeşitli konularda talep ve şikayetlerini dile getirmişlerdir. Örneğin; erkeklerle aynı ücreti ödemelerine karşın vapurlarda kadınlara kötü yerlerin ayrılması, çok kadınla evlilik, eğitim hakkı, toplumunun gelişiminden pay alamamak.

Bu yayınlarda, kadınları bilgilendirmeye yönelik, evlilik ilişkileri, çocuk bakımı ve sağlık konularına yer verilmiştir. Ayrıca edebiyat, siyaset, sanat, ahlak ve tarih alanlarında kadınların kaleme aldığı yazılar yayımlanmıştır. Kadınların, hem kültür düzeylerini yükseltmeyi, hem de ülke içi ve dışında yaşananlardan haberdar edilmelerini amaçlamışlardır.

İlk kadın romancılarımızdan Fatma Aliye Hanım, kadınların gelişiminin erkekler tarafından engellenmesini evrensel bir sorun olarak görür. Avrupa ve Amerika'daki erkeklerin de Osmanlı erkekleri gibi, bilim ve sanat kapılarını kadınlara kapadığını ifade eder. Fatma Aliye Hanım'ın bir diğer önemli tespiti ise kadınların kendi tarihlerini bilmediklerini dile getirmesidir. 1892 yılında yayımladığı Ünlü İslam Kadınları adlı kitabı için araştırmalar yaparken, kendisi de geçmiş kuşaktan kadınlara ilişkin bilgilere ulaşmada sorunlar yaşamıştır. Batı'daki

7 Çakır, Serpil. Osmanlı Kadın Hareketi. İstanbul: Metis Yayınları, 1996 2.basım

meslektaşlarından çok daha önce kadınların kendi tarihlerini araştırmalarının önemine dikkat çekmiştir.⁸

Osmanlı kadınları, bir taraftan duygu ve düşüncelerini yayımladıkları gazete ve dergiler aracılığıyla duyururken, öte yandan kurdukları derneklerle örgütlü biçimde eyleme geçmeye başlamışlardır. Kadınlar, yardım, eğitim, kültür amaçlı derneklerin yanı sıra ülke sorunlarına çözüm arayan ve siyasal partilere bağlı derneklerde de görev almışlardır. Yardım dernekleri, örgütlü kadın hareketinin ilk aşamasını oluşturur. Kadınlar çeşitli etkinliklerin sonucunda topladıkları para ve eşyayı yoksul kadın ve çocuklara ulaştırmışlardır. Eğitim amaçlı kurulan dernekler, her yaşta kadınların eğitim alabilmesini hedeflemiştir. Bu amaçla okullar açmış ve yoksul kız öğrencilerin gereksinimlerini karşılamaya çalışmıştır. Kadınların mesleki eğitim alması ve iş yaşamına girmeleri hedeflenmiştir. Kültürel açıdan kadınların gelişimini sağlamaya yönelik dernekler de etkindir. Kütüphane, müze, atölye ve laboratuvarlar kurarak kadınları eğitmeyi, bu yolla toplumsal konularını iyileştirmeyi amaç edinmişlerdir. Müzik, resim, edebiyat, İngilizce öğrenimi ve bilimsel araştırmalar teşvik edilmiştir.⁹

Ülke sorunlarına çözüm bulmak için kurulan derneklerden en önemlisi, Me-

lek Hanım tarafından kurulan "Ma'mûlât-ı Dahiliye İstihlâkı Kadınlar Cemiyet-i Hayriyesi"dir. Derneğin amacı, Osmanlı ekonomisinin dışa bağımlılığını azaltmak için, yerli malî ürünlerin kullanımını teşvik etmektir. Bu amaçla dernek, sadece yerli malzemelerin kullanıldığı bir terzihane açmıştır. Burada, hem tümüyle yerli ürünler imal edilmiş, hem de yoksul kadınlara iş verilerek kalkınmalarına destek olunmuştur. Düzenledikleri sergiler ve Siyanet adlı dergileriyle yerli ürünlerin tanıtımını yapıp, kullanımını özendirmeye çalışmışlardır. Dergide dönemin toplumsal yaşamı, kadınlara yönelik eğitim, çalışma ve edebiyat konularına da yer verilmiştir. Dernek, Birinci Dünya Savaşı yıllarında, İstanbul'un çeşitli semtlerindeki terzihanelerinde asker çamaşırları dikme işini de üstlenmiştir.¹⁰

Siyasi partilerin kadın dernekleri de kendi ideolojileri doğrultusunda konferanslar vermişler ve kadınlar partinin faaliyetlerinde görev almışlardır.¹¹

Osmanlı kadınları tarafından kurulan tek feminist dernek "Osmanlı Müdâfaa-i Hukuk-ı Nisvan Cemiyeti"dir (Osmanlı Kadınının Hukukunu Savunma Derneği). Mezhep ayrımı gözetmeksizin tüm Osmanlı kadınlarını asil üye, yabancı kadınları ise yardımcı üye olarak kabul eden dernek, 28 Mayıs 1913'te kurulmuştur.

10 Çakır, Serpil. Osmanlı Kadın Hareketi. İstanbul: Metis Yayınları, 1996 2.basım. s: 54- 55.

11 A.g.e. s: 55- 56.

Dernek, Kadınlar Dünyası adlı yayın organıyla, kendi etkinliklerini kamuoyuna duyurmuştur. Ayrıca, "bilinçlendirme ve yol gösterme işlevleriyle Osmanlı kadınına yeni bir rol kazandırmaya çalıştığı gibi, kadınların harekete geçmesini de sağlamıştı.¹²" Kadınların toplumsallaşmasının önünde engel olarak gördükleri gelenekler; eşitsizlikler, hukuksal ve eğitim hakları yoksunluğuna karşı mücadele vermeye girişmişlerdir. Balkan Savaşı ve Birinci Dünya Savaşı yıllarında evlerinden çıkıp ülke menfaatleri için çalışmaya başlayan kadınlar, siyasetle de ilgilenmeye başlamıştır. Feminist hareketin birinci dalgası olarak adlandırılan bu dönemde, Batılı ve Osmanlı kadınlarının birbirine benzer mücadele pratikleri olduğu görülmektedir.

Siyasi anlamda kurulan ilk örgüt, 1923 Haziran'ında Nezihe Muhiddin başkanlığında kurulan "Kadınlar Halk Fırkası"dır. Adında "fırka" sözcüğü geçse de, örgütün ilk hedefi siyasi değil; ülke genelinde kadınların geri kalmışlığının eğitimle üstesinden gelinerek, kadınların toplumsal yaşama dahil olmaları ve ülke kalkınmasında etkin rol almalarını sağlamaktır. Uzak hedefleri içinde siyasi haklar da mevcuttur. Ancak parti kurma istekleri onaylanmaz. Ankara'da "Halk Fırkası" kuruluş aşamasında olduğundan, başında "kadınlar" sözcüğü olsa da benzer adla parti kurulması uygun görülmemiştir.

12 A.g.e. s: 57.

8 A.g.e. s: 23- 29.

9 A.g.e. s: 43- 54.

Parti kurma istekleri reddedilen kadınlara cemiyet kurmaları önerilir.¹³ Nezihe Muhiddin başkanlığında 7 Şubat 1924'te "Türk Kadınlar Birliği" kurulur:

"Türk Kadınlar Birliği 1935 yılında Cumhuriyet'in ilk uluslararası Dünya Kadınlar Birliği toplantısına da ev sahipliği yapmıştır. 1935 yılında yapılan 5. Dönem Milletvekili Seçimleri'nde, Meclis'e 18 kadın milletvekili girmiş ve Türk Kadınlar Birliği de, amaçlarını gerçekleştirdikleri düşünceyle, Dernek için fesih kararı almışlardır."¹⁴

1949'da tekrar açılan dernek günümüzde de varlığını sürdürmektedir.

Türkiye'de 5 Aralık 1934'te Anayasa'da yapılan değişiklik ile kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmiştir. Birçok Batılı ülkede de bu hak, Birinci Dünya Savaşı sonrası süreçte tanınmıştır. En temel mücadele alanı olan siyasal haklar elde edilmiş; kadın hareketi bu kazanım sonrası durgunluk dönemine girmiştir. Bu duruma; gerek mücadele edilmesini gerektiren koşulların ortadan kalktığı düşünülmesi, gerekse dünya savaşları sonrasında ülkelerin kalkınmasının kadınlar için de öncelikli bir sorun olarak görülmesi yol açmıştır.

İkinci feminist dalga Batı'da 1960'lı yılların sonlarında ivme kazanmıştır. Kadınlar,

13 Toprak, Zafer. "Halk Fırkası'ndan Önce Kurulan Parti Kadınlar Halk Fırkası". Tarih ve Toplum (51). İstanbul: İletişim Yayınları, 1988. s: 30- 31.

14 <http://www.turkkadınlarbirliği.org/tar.htm> 18.11.2009.

yasalarla sağlanmış eşit koşullara karşın, erkeklerden farklı yaşamsal pratiklere sahiptir. Kadınlar, uymaları beklenen toplumsal normların biyolojik cinsiyetlerinin değil, ataerkil sistemin ürünü olduğunu fark ederler. Bu durum, Simone de Beauvoir'ın "Kadın doğulmaz, kadın olunur" sözüyle sloganlaşır. Simone de Beauvoir "İkinci Cins" adlı kitabında, kadınlık durumlarının psikolojik, sosyolojik ve felsefi temellerini incelemiştir. Yazar, çok sayıda örneğe yer vererek kitabının okuyucular tarafından anlaşılır olmasını sağlamış, bu yönüyle feminist literatürün temel eserlerin-

İkinci feminist dalga Batı'da 1960'lı yılların sonlarında ivme kazanmıştır. Kadınlar, yasalarla sağlanmış eşit koşullara karşın, erkeklerden farklı yaşamsal pratiklere sahiptir.

den biri konumuna gelmiştir.

Kadınlara eğitim alma, çalışma yaşamına katılma, siyasi yapılar içinde yer alma ve güzel sanatlar alanlarında kendilerini geliştirme hakları tanınmıştır. Ancak kadınlar, yasalarla tanınan haklarını; yerleşik toplumsal normlar, gelenekler ve cinsiyetçi yaklaşımlar nedeniyle tam olarak yaşam pratiklerine geçirememektedir. Ayrıca ataerkil yapının hüküm sürdüğü ev içi alandaki eşitsiz roller de sürmektedir. "Özel alan" olarak tanımlanan evsel alanların aslında o kadar da özel olmadığı öne sürülmüştür.

Kadınların erkeklere tabi olduğu ve ikincilleştirildiği ev içi alan ve aile kurumunun da ataerkil cinsiyetçi sömürüyü üreten alanlar olduğu dile getirilir. Carol Hanish'in "Kişisel olan politiktir" sözü, feminist hareketin en önemli sloganlarından biridir.¹⁵

Kadınlar, bedenlerinin erkek denetiminden çıkmasını talep etmişlerdir. Batı'da, cinsellikle doğurganlığın birbirinden ayrılması için doğum kontrolünün yaygınlaştırılması talebi gündeme getirilmiştir. Tam olarak güvenli bir doğum kontrol sistemi, henüz yaratılmadığı için, kürtaj hakkının tanınması, kadının kendi bedeni üzerinde söz sahibi olması istenmiştir. Kürtaj hakkı, İngiltere'de 1967, ABD'de 1973, Fransa'da 1975, İtalya'da 1978 yılında tanınmıştır.

1960 sonrası dönemde de, kadınlar seslerini duyurabilmek için örgütler kurmuşlardır. Bunlardan biri de, ABD'de 1966 yılında Betty Friedan tarafından kurulan NOW (National Organisation of Women-Ulusal Kadın Örgütü) olmuştur. Özellikle evli ve çocuklu kadınları bir araya getiren örgütün üye sayısı 1971'de 10 bine ulaşmıştır. NOW, kadınların insan haklarına vurgu yaparak, toplumun kişisel gelişimleri için fırsat tanımasını ister: Çalışma yaşamına girebilmek, ücret eşitliği, aile hukukunun eşitlikçi temelde gözden geçirilmesi ve medyadaki cinsiyetçi tem-

15 Donovan, Josephine. Feminist Teori. Çev. A.Bora, M.A.Gevrek, F.Sayılan. İstanbul: İletişim Yayınları, 2005 3.basım. s: 273.

sillere son verilmesini talep ederler.¹⁶

Avrupa'da da ayrımcılığa karşı mücadele edebilmek için, örgütler kurulmuş, dergiler çıkarılmıştır. Üniversitelerde "Kadın Çalışmaları" bölümleri ve "Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezleri" açılmıştır. Feministler; medya, edebiyat, bilim dalları, kültürel ve sanatsal alanlarda, kadın temsillerini sorgulamaya başlamışlardır. Toplumsal cinsiyet rollerinin pekiştirildiği ders kitaplarının, cinsiyetçi kodlarını deşifre etmişlerdir. Feminist akademisyenler ve araştırmacılar, düşünsel, sanatsal ve bilimsel alanda araştırmalar yaparak, cinsiyetçi yapılanmanın kodlarını açığa çıkarmışlardır:

"Siyasi ideolojilerin tümü, özel alan-kamusal alan ayrımını destekler, kadınları özel alanlarla sınırlar. Kadınların, biyolojik cinsiyetleriyle bağlantılı olmayan ev içi rollerinin sürmesi, ataerkil sistemin kendini yeniden üretmesi ve varlığını sürdürmesine yol açar. Kökleri çok eskiye dayanan ataerkil sistem, kadınların görünmeyen ve ücretlendirilmeyen ev içi emeğinin sömürülmesine dayanır."

Kadınların, en önemli mücadele alanlarından biri de, kadına yönelik şiddet ve tecavüzü önleme amaçlıdır. Aile içi, cinsel, fiziksel, psikolojik ve ekonomik, her türlü şiddete karşı kampanyalar düzenlenmiş, bu yolla konuyla ilgili farkındalık ve duyarlılık

yaratılmaya çalışılmış ve sonucunda yasalarda şiddeti önlemeye yönelik iyileştirmeler sağlanmıştır.

Birleşmiş Milletler (BM) tarafından 1975-1985 dönemi "Kadın On Yılı" ilan edilmiştir.¹⁷ Ülkemizde ikinci dalga feminist hareket, bu dönemde canlanmaya başlamıştır. Batılı feminist yazarların kitapları Türkçeye çevrilmeye başlar. 1975 Aralık ayında, 27 kadın derneği tarafından "Ankara Kadın Kongresi" düzenlenir, kadınların lehine yasal düzenleme önerileri dile getirilir. 1978'de Uluslararası Nüfus Konseyi ile Türk Sosyal Bilimler Derneği ortaklaşa bir seminer düzenlemiş; sunulan bildiriler "Türk Toplumunda Kadın" adlı kitapta yayımlanmıştır.¹⁸ 1981 yılında, küçük gruplar halinde bir araya gelen feministler, bilinç yükseltme toplantıları yapmaya başladılar. 1982 Nisan ayında, YAZKO (Yazarlar ve Çevirmenler Kooperatifi) tarafından, Fransız feminist Giselle Halimi'nin de katıldığı 4 günlük "Kadın Sorunları Sempozyumu" düzenlenmiştir. Aynı yıl, haftalık Somut Dergisi'nde, 6 ay süreyle, feminist bir sayfa yayımlanmıştır.

CEDAW "Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi"nin yaşama geçirilmesi için imza kampanyası düzenlenmiş; toplanan 7 bin imza, 8 Mart 1986'da TBMM'ne iletilmiş-

17 Arat, Necla. Feminizmin ABC'si. İstanbul: Simavi Yayınları, 1991. s: 73

18 Arat, Necla. Feminizmin ABC'si. İstanbul: Simavi Yayınları, 1991. s: 75

tir. Tekeli, bunu ilk feminist eylem olarak nitelendirir.¹⁹ Kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın takipçisi olan feministlerin, ikinci eylemi bir yıl sonra İstanbul'da gerçekleşir. Bir yargıcın, bir kadının boşanma davasını, "Kadının sırtından sopayı, karnından sıpayı eksik etmeyeceksin" diyerek reddetmesi, kamuoyunda büyük tartışmalara yol açmış ve feministler tarafından "Kadın Dayağına Karşı" yürüyüş ve protesto eylemleri düzenlenmiştir.²⁰ Feministler; Türkiye'de de cinsiyetçi sömürü, şiddet ve ayrımcılığa karşı tepkilerini kampanyalar, protesto eylemleri, dergi ve kitapları aracılığıyla, kamuoyuna duyurmaya çalışmaktadır.

1989 yılında, ilk "Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi" İstanbul Üniversitesi'nde açılmıştır. Daha sonra aynı üniversitede, Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde "Kadın Çalışmaları Ana Bilim Dalı" açılarak yüksek lisans eğitimi vermeye başlanmıştır. Zaman içinde diğer üniversiteler ve illerde de "kadın merkezleri" ve "kadın çalışmaları ana bilim dalları" açılmıştır.

1990'lı yıllar, feminizmin üçüncü dalgası olarak adlandırılır. Bu dönemde, kadınlar arasındaki farklılığa vurgu yapılmaya başlanır. Tüm kadınların ezilme biçimleri aynı değildir. Toplumsal gelenekler,

19 Tekeli, Şirin. "Birinci ve İkinci Dalga Feminist Hareketlerin Karşılaştırmalı İncelemesi Üzerine Bir Deneme". 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler. Ed.A.B.Hacimirzaoğlu. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1998. s: 342.

20 Arat, Necla. Feminizmin ABC'si. İstanbul: Simavi Yayınları, 1991. s: 77

16 Michel, Andree. Feminizm. Çev. Şirin Tekeli. İstanbul: İletişim Yayınları. s: 83- 85.

etnik kimlik, cinsel yönelim ve ait olunan sınıf, kadınlar arası farkları oluşturur. Feministler, farklılığın görülmesinin ve ezilme biçimlerine göre politika üretilmesinin önemini vurgular. Bu dönemde, kadınların erkeklerle eşit hak ve özgürlüklere sahip olma talebinin ötesinde, tüm dünyanın daha yaşanabilir bir yer olmasını talep eden "ekofeminizm" gibi daha kapsayıcı akımlara tanık olmaktayız. Bağımsızlık Bildirgesi'nden esinlenerek yazılan ekofeminist manifesto "Karşılıklı Dayanışma Bildirgesi" şöyle başlar:

"İnsanın gidişatı karşısında, yeryüzündeki insanlar arasında onları birbirine bağlayan, doğa yasaları altında eşit sorumluluklar yükleyen, insan türünün ve yeryüzündeki tüm canlıların refahına yeteri kadar saygılı yeni bir bağ yaratmanın zorunlu hale gelmesi, Karşılıklı Dayanışmamızı Açıklamamızı gerektiriyor."

Bildirge şu sözlerle de son bulur:

"İnsan türünün hayatın ipliğiyle dokunmuş olmadığını kabul ediyoruz; biz bu dokumada ipliğiz. Dokuma için yapacağımız her şeyi, kendimiz için yapıyoruz. Yeryüzünün başına gelecek her şey yeryüzü ailesinin başına gelir."²¹

Feministler dünya barışını tehdit eden her türlü unsura; savaşlara, çevre kirliliğine, nükleer enerjiye, insanların temel hak ve özgürlüklerini kısıtlayan geleneklere karşıdır.

21 Donovan, Josephine. Feminist Teori. Çev. A.Bora, M.A.Gevrek, F.Sayılan. İstanbul: İletişim Yayınları, 2005 3.basım. s: 394.

kurumun misyonu kendi internet sitelerinde şöyle tanımlanır:

Türkiye'de, 1990'da kadınla ilgili birçok kurum faaliyete geçmiştir. Başbakanlığa bağlı "Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü" kurulur:

"Avrupa'da birçok ülkede, kadın-erkek eşitliği konusunda kurumsallaşma süreci 1970'li yıllara denk düşerken bizim ülkemizde kadın-erkek eşitliğinin devlet içinde kurumsallaşma süreci 1987 yılında DPT bünyesinde Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulan Kadına Yönelik Politika Danışma Kurulu ile başlamıştır. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, 6. Beş Yıllık Kalkınma Planı ve Nairobi İleriye Yönelik Stratejileri kadınla ilgili koordinatör veya icracı bir birim kurulmasını gerekli kılmıştır. Kadınlara eşitlik içinde, sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi alanlarda hak ettikleri statüyü kazandırmak üzere şimdiki adıyla Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü; 20 Nisan 1990 günlü Resmi Gazete'de yayımlanan 422 sayılı KHK ile 'Kadının Statüsü ve Sorunları Başkanlığı' adıyla ve Başbakanlığa bağlı olarak kurulmuştur."²²

Feministler dünya barışını tehdit eden her türlü unsura; savaşlara, çevre kirliliğine, nükleer enerjiye, insanların temel hak ve özgürlüklerini kısıtlayan geleneklere karşıdır.

kalar Danışma Kurulu ile başlamıştır. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, 6. Beş Yıllık Kalkınma Planı ve Nairobi İleriye Yönelik Stratejileri kadınla ilgili koordinatör veya icracı bir birim kurulmasını gerekli kılmıştır. Kadınlara eşitlik içinde, sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi alanlarda hak ettikleri statüyü kazandırmak üzere şimdiki adıyla Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü; 20 Nisan 1990 günlü Resmi Gazete'de yayımlanan 422 sayılı KHK ile 'Kadının Statüsü ve Sorunları Başkanlığı' adıyla ve Başbakanlığa bağlı olarak kurulmuştur."²²

22 http://www.ksgm.gov.tr/gmh_tarihce.php

Kurumun misyonu kendi internet sitelerinde şöyle tanımlanır:

"Ülkemizde kadın erkek eşitliğinin sağlanması, toplumsal yaşamın tüm alanlarında kadınların konumlarının güçlendirilmesi ve kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi için politikalar üretmek, strateji geliştirmek, tüm paydaşlarla işbirliği yapmak ve koordinasyonu sağlamak."²³

Vizyonu ise "Toplumsal cinsiyet eşitliğinin gerçekleştirilmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasında ürettiği politika ve geliştirdiği stratejilerle etkin ve başarılı bir kurum olmak" şeklinde ifade edilir.

Aynı yıl içinde, çalışanlarının tümünü gönüllülerin oluşturduğu, "Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı" kurulmuştur. Kurumun amacı, kadın hareketinin tarihi ve kadın çalışmaları alanında yapılan her türlü araştırmanın, yazılı ve görsel yayınların bir merkezde toplanmasıdır. Aynı yıl, başka bir önemli kurum olan, Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı; şiddete maruz kalan kadınların tüm gereksinimlerini karşılamak; aile içi şiddeti görünür kılmak ve mücadele pratiklerini yaygınlaştırmak amacıyla kurulmuştur. Vakfın kurulması, dayağa karşı kampanyalar sırasında ortaya çıkan gereksinime dayanır:

"Kampanya sürecinde ortaya çıkan tanıklar, karşılaş-

22.11.2009

23 <http://www.ksgm.gov.tr/misyon-vizyon.php> 22.11.2009

tiği şiddet nedeniyle avukat, doktor, kalacak yer talep eden kadınlar, dayanışma ağlarının oluşturulmasını zorunlu hale getirmişti. 1989 yılı Ocak ayında şiddete maruz kalan kadınların hukuksal ve pratik destek alabilecekleri bir telefon ağı oluşturuldu. Ancak bir süre sonra dayanışma ağlarının da yetmeyeceği, bir sığınacağın gerekli olduğu somut biçimde ortaya çıktı. Şiddetle yüz yüze olan kadınlarla dayanışmayı sürdürmek, aile içindeki şiddete karşı mücadeleyi yaygınlaştırmak amacıyla 1990'da Mor Çatı Kadın Sığınacağı Vakfı kuruldu."²⁴

1991 yılında, koalisyon hükümetinin ortağı olan SHP'nin önerisi üzerine kadın sorunlarıyla ilgili bir devlet bakanlığı kurulur. 1993 yılında, Kadın Dernekleri Platformu tarafından Medeni Kanun değişikliği konusunda toplanan 100 bin imzalı dilekçe Meclis Başkanlığı'na sunulur.²⁵

1990'lı yıllarda kurulan, kadın derneklerinden en önemlilerinden biri, Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği'dir. (KA-DER) 1997 yılında kurulan derneğin kurucularından Kılıç, amaçlarının, siyasette ve kamu görevlerinde yer alan kadınların sayısının artmasını sağlamak olduğunu dile getirir. Dernek, kadın adayların kadınlık bilinci konusunda eğitim alması ve seçilebilmesi için gereken faa-

24 http://www.morcati.org.tr/tanisalim_bizimoykumuz.html 22.11.2009.

25 Tekeli, Şirin. "Birinci ve İkinci Dalga Feminist Hareketlerin Karşılaştırmalı İncelemesi Üzerine Bir Deneme". 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler. Ed.A.B.Hacimirzaoğlu. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1998. s: 343.

liyetleri düzenleyerek desteklenmesini sağlar. Bütün siyasi partilere eşit uzaklıkta durmayı ilke edinen dernek, kadınların yönetimde yer alma konusundaki demokratik haklarını kullanmasını destekler. Ancak desteklenecek adayların "yenilikçi, toplumu ileriye götürecektir projeleri olan, her türlü fanatizme, yobazlığa, ırkçılığa, toplumsal kirliliğe, şiddete ve savaşa karşı çıkan, çevreyi koruma bilincine sahip kadınlar olması" koşulu da getirilmiştir.²⁶

Cinsiyetçi temsilin, en yaygın ve sürekli bulunduğu ortam, medyadır. Medyadaki cinsiyetçiliği izlemek ve müdahale etmeye çalışmak için, 2006 yılında kurulan MEDİZ (Kadınların Medya İzleme Grubu) 2008 yılında "Medyada Cinsiyetçiliğe Son" kampanyasını sürdürmüştür:

"-Medyanın arka sayfasında 'güzel', gündüz kuşağında 'kurban' ya da 'cani' hikayelerinde 'fedakar anne', 'iyi aile kızı' ya da 'kötü kadın', siyaset sayfalarında 'başörtüsü' ya da 'bayrak taşıyıcısı' ve mutfağında çalışıp 'görünmez' olmaktan bıktık!- diyerek başladığımız kampanya sırasında Medyada Kadınların Temsil Biçimleri Araştırması ile ulusal medyayı iki hafta boyunca düzenli izledik. Hem izlemenin sonuçlarını hem de medyada cinsiyetçiliği, 'Cinsiyetçi Olmayan Medya İçin' başlıklı konferansta konunun muhatapları ile tartıştık. Kam-

26 Kılıç, Zülal. "Cumhuriyet Türkiyesi'nde Kadın Hareketine Genel Bir Bakış". 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler. Ed.A.B.Hacimirzaoğlu. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 1998. s: 360.

panyanın tüm açıklama, ilan, görselleri yanında konferans içeriği ve araştırmamızın tümünü yine 'Medyada Cinsiyetçiliğe Son' adıyla kitaplaştırdık:

- Yöneticilerinin yüzde 15'i kadın yüzde 85'i erkek

- Köşe yazarlarının yüzde 12'si kadın yüzde 88'i erkek

- Televizyonların siyasi tartışma programlarına katılan konukların yüzde 11'i kadın yüzde 89'u erkek

- Haber kaynaklarının yüzde 18'i kadın yüzde 82'si erkek

- Arka sayfa 'güzellerinin' yüzde 100'ü kadın yüzde 0'ı erkek

- Genel yayın yönetmenlerinin yüzde 0'ı kadın, yüzde 100'ü erkek olan medyadaki cinsiyetçiliğe itiraz ve müdahale etmeye devam ediyoruz..."²⁷

İnsanlığın yarısını oluşturan kadınların, haklarından yararlanabilmesi ve özgürleşebilmeleri için, bugüne dek büyük mücadeleler verilmiştir. Cinsiyetçi toplumsal düzenlemelerin açığa çıkarılması, kadınların ve çocukların maruz kaldığı şiddet ve hak ihlalleri için verilen mücadeleler sonucunda, toplumsal duyarlılık yaratılmaya ve yasalarda gerekli düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. Tümüyle eşitlikçi toplumsal örgütlenmeye yönelik, atmamız gereken daha çok adım olduğu görülmektedir.

27 <http://www.mediz.org/Kategori/16/1/Mediz-Hakkında.aspx> 22.11.2009